האם יש חיים אחרי הזבל?

צופי הטלוויזיה שבינינו (כלומר, כולנו, הבה נודה על האמת) כבר התרגלו למיצעד האינסופי של יצאניות ועבריינים, תימהוניים למיניהם וסרטים, חולי־מין וטראנסווסטיטים (גברים המתחזים לנשים ולהיפך) הפוקדים את הסאלונים שלנו בתוכניות־הבידור של ימי שישי וימים טובים אחרים במסווה של „גיבורי תרבות", הוא הכינוי המיובא מארצות־הברית כדי לטהר את השרץ המתרבה.

חלפו־עברו הזמנים שבהם התבשמנו כולנו — התבשמנו רק על דרך המליצה, כמובן — מראשוניותם הנאיבית של „ניחוח־הזבל וריח־חציר". גם אז לא היו אלה שורות־שיר מן העידית אבל ריח־החציר וניחוח־הזבל הכפרי באמת העלו זיכרונות נעימים ואפילו מרגשים. והחציר עוד היה חציר.

את מקומם של השירים החלוציים התמימים ההם תפס היום מיצעד־הפיזמונים הממוסחר, ואת טיקה של האשפה. בטענה כי „הליכה למיזבלה אינה צריכה להרתיע. היא ביקור במוסיאון או בארכיון לא פחות מאשר מסע ספארי אקולוגי. בה (במיזבלה) משתמרים כל תולדותינו, בה נכתבת הכרוניקה האמיתית, שאינה זהה בהכרח עם ההיסטוריה הרישמית."

ואשה צעירה רגישה ואינטליגנטית כליילה שוורץ רושמת בשולי מיצג שאף צולם ותועד בטלוויזיה: „הזבל הוא תוצאה של חיים ובלתי־נפרד מהם. המיזבלה בחיריה (בה נערך המיצג — נ"ז) נראית לי כישועה למופת. המקום האינטגראלי ביותר שראיתי וחשתי בימי חיי" (ההדגשה שלי — נ"ז).

כמה חרא צריך אדם „לאכול" — בלשון העגה של ימינו — כדי שיעלה על הכתב מישפטים נוראים כאלה!

תאמר מה שתאמר עליהם, לא תוכל להכחיש שהם סימפטומאטיים לזמננו ולתרבותנו; וגם זה,

ישועה למופת? ליילה שוורץ במיזבלת חיריה (מיצג)

מקומו של החציר הכפרי ירשה המיזבלה העירונית, היא וביב־השופכין, מה שנקרא בלשונות אירופה בשם הקלואקה.

כיצד באמת להסביר את הקסם הזה של הביב? — ימי פומפיאה האחרונים? סדום show? הצורך בגירויים חריפים יותר ויותר? חלק מהפרוזות־יה של החברה המתירנית? סימן מסימני המבוכה וה־מצוקה?

יותם ראובני, סופר ומשורר המקדם את פניו של „דיוויין" — הטראנסווסטיט היהודי המופיע במלבושי אשה, אשר שב אלינו עתה „לפי דרישת הקהל" — מנסה להסביר את התופעה במושגים פרוידיאניים מובהקים:

„ההצלחה של דיוויין מבוססת על המשיכה אל המבחיל. ככל שזה וולגארי יותר, זה טוב יותר. אולי הצפייה במבחיל, מגע קצר־מועד ממרחק בטוח, היא אמצעי־ההגנה. אתה מקבל את מנת ה־מבחיל, שאולי אתה נזקק לה, בלי לעשות את זה בעצמך. הפעולה היא על הדברים השפלים, המטונפים, שקיימים מעבר לציפוי הדק של התרבות, ומבקשים להתפרץ אל פני השטח." (ידיעות אחרונות, 6.3.87).

„הציפוי הדק של התרבות." אבל היכן בדיוק מצוי אותו ציפוי אצלנו ומה עוביו כי נדע, וכן גם זה: האם מצטמק הוא או, להיפך, גדל. השאלות הללו צריכות לעניין את כולנו.

הרבה מן הטינופת המוצגת, מוקרנת ומשוחזרת היא אימפורט. אבל יש גם מייצור מקומי. ראשיתה כמרומה באותם כתמים דמויי הפרשות ודיימויים לקוחים מאברי ההפרשה שבהם התגדרה תרבות־המחאה בשנות השישים: אלה היו הימים שבהם שימרו אמנים את צואתם בצקבוקים חתומים, ואילו אחרים הדפיסו „רקטוגראפיות", דהיינו הדפסי־אחוריים: לשימחתם של משקיעים מרחיקי־ראות שהימרו על האמרת מחירו של הפרש האמנותי ולמגינת־ליבם של מוסרנים ושמרנים למיניהם, שלכתובתם כוונה מחאת הפרשה־בציבור. חלוץ ישראלי שימש כאן, כמדומה, המשורר הירושלמי אהרון שבתאי שבחרא. מוות שלו וכיצירות אחרות מסוג דומה ביקש לאזרח במקומו תינו סינגון חריניי נינוח, מרוצה־מעצמו ומשופע בציטטין אקדמיים.

השלשלת נמשכת. לא־מכבר הצטרף אליה מ־שורר (מוכשר, לדעתי!), המבקש להעמיד פוא־

כוהנת הגדולה של השירה הפוסט־פאנקיסטית", שאותה גילה בלונדון. מסתבר כי „משוררת אנגליה בשם ג'וליז" „נושפת את זעמו של דור הסובל מסמים, מגורים גרועים, פוליטיקה שמרנית, עוני ונישואין" (דור הסובל מנישואין? — נ"ז).

והרי דוגמא לכתיבתה של אותה ג'וליז, בתרגומו של מר מנור:

„היא חונכה להאמין בדת הכסף / היתה משוכנעת שמזומנים יפתרו כל בעיה. / ואז, כשהיתה בת שבע־עשרה אמרו לה שנורא מצטערים / אבל אין עבודה, אין מיפעלים ואין חנויות ואין שום סיכוי שתרוויח את הכסף שחלמה. / סתם עוד אחת בערימת הגרוטאות של נפלטי בית־הספר. / תחתמי כאן בבקשה ותצטרפי לתור המתארך."

בסופו של דבר אין בת השבע־עשרה שלנו רואה לעצמה כל מוצא־אחר — בשירה של ג'וליז ובוודאי גם בחיים, תכופות — אלא לקחת כסף מאיזה „זקן מטומטם" תמורת... אתם מסוגלים לנחש מה.

אבל ג'וליז, דיוויין ועמיתיהם הלא מצאו דרך אחרת. הם כותבים, משוררים, משחקים, מביימים ומזמרים את כתובות ה„קעקע" שעל כתליה של „חברת השפע" שלנו.

לעיתים במידה לא מבוטלת של הצלחה, גם כלכלית.

„ג'וליז," מוסיף ומתרגש מנור, „גאה בעובדה שהפכה לכוכב ושהיא מצליחה להתפרנס מאומנותה. אין טעם, לדעתה, באומנות, אם אי־אפשר להתפרנס ממנה."

והיא גם צודקת. במידה ידועה לפחות. וזוהי הנקודה שבה צריך היה להניח לסימפטומים ולל־כת לאבחן את המחלה.

נתן זך ■

היכן היו הסופרות והמשוררות?

רוצים לדעת משהו על להיות אשה? אז עדיף שתשאלו אותנו. אני מכירה את הדראמות שלה, את הטראומות את נפילותיה אני מכירה אותה מפוכחת (ויותר מזה אני מכירה אותה שתויה) אני מכירה אותה בטריפים ואת ההפלות ואת הפסיכולוג שלה. אני יודעת את „סיפור חייה"...

מתוך וידויים אמיתיים מאת ליז לוקהד, משוררת סקוטית. תירגמו עידית אלפנדרי וישראל כץ.

בכפר פטרה שבאי היווני לסבוס נענו הנשים לקריאת הווער למען שיוויון המינים באתונה ל־התקומם נגד הרודנות הפטריארכלית וייסדו קואופרטיב תיירות על טהרת המין הנשיי, בטענה כי ייסדו את המיפעל לא למטרות רווח אלא כדי להתנער מכבלי השיעבוד לגברים... כך נמסר לנו בנוגה. כתב־העת הפמיניסטי המופיע בישראל.

סאפפו, המשוררת ילידת האי לסבוס, היתה בוודאי גאה בנשות אייה. מה שאין כן הגברים ההמומים — על פי אותה ידיעה.

ואצלנו? אולי לא ירחק היום וגם אצלנו יקומו קואופרטיבים כאלה ואחרים על טהרת הנשים. אבל לא כן בתחומי הסיפרות ובקרב המשוררות והסופרות בישראל.

והראיה: ביום ה־8 במרס נחוג בישראל, ככל שנה בשנים האחרונות, יום האשה הבינלאומי. חגגו אותו בעצרות, בהפגנות, בסימפוזיונים, בתערוכות, במיצגים ובמסיבות. הכל בניצוח נשות התנועה הפמיניסטית, שדולת הנשים בישראל ו־עיתון הנשים נוגה. בניצוחה של האריכילית רחל אוסטרוביץ, אשר גם קיימה באותו יום תערוכה רבת עניין בנושא דמות האשה באמצעי־התיקשורת. כן התקיימה באותו יום עצרת רבת־משתתפים בבית לייסין: בה הופיעו זמרות צעיריות בשירי מחאה — ובהתנדבות! (לא, לא. יהודית רביץ, נורית גלרון, ריטה ועופרה חזה לא היו שם!)

הציירת מרים שרון („על אפליית נשים בהיסטוריה של האמנות") גייסה את עובדות הסיפרות עיריה ויחד איתה זורמות הנשים במורד מדרגות העיריה כשהן נושאות ציורים וכרזות הצועקות לשיוויון־זכויות מוחלט בין המינים. ובצהרי אותו יום, בעיצומו של גשם עז וסוחף, יוצאת לאורך רחוב דיזינגוף הפגנה המונית של נשים יהודיות וערביות שהגיעו מכל רחבי הארץ להפגין בעד שיוויון־הזכויות. ואם כבר הפגנה, אז גם בעד... שיוויון ואחוה למען השלום.

ובקפה ארש — בית־קפה של התנועה הפמיניסטית — מסיבת ריקודים עליזה.

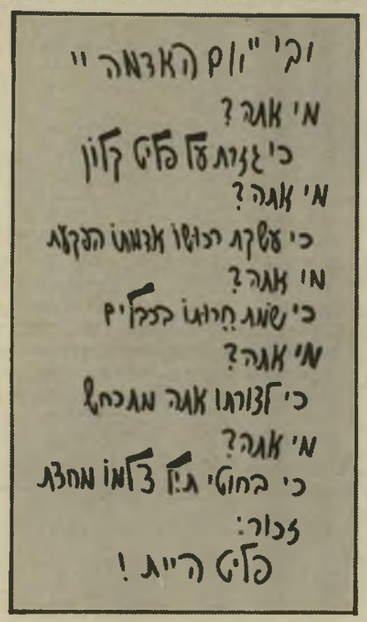

למה זרש?

אתם שואלים, למה זרש? אולי בצדק. מתאים יותר היה לקרוא לו ושתי. מדוע? הבה נחזור למגילה:

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר למהומן ביזתא חרבונא ביגתא ואבגתא זיתר וכרכס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשוורוש להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יופיה כי טובת מראה היא. ותמאן המלכה ושתי לבוא בדבור המלך אשר ביד הסריסים ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו.

מה הפלא? הרי היתה זו האשה הראשונה בהיסטוריה שסירבה לעלות על כס מלכת היופי, מלכת המים.

מובן שממוכן — תמיד זה המוח הממוכן שתופס דברים כאלה — הבין מייד את ההשלכות הנוראות שיהיו לסירובה של ושתי לגבי כל מין הגברים־הבעלים בממלכה:

ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו עוותה ושתי המלכה כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש; כי ייצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן באומרם המלך אחשוורוש אמר להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה. והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי (כדברים האלה לכל בעליהן) שרי המלך וכדי ביזיון וקצף.

כך במגילה. לא כך בסיפרות העברית.

כאן אפילו לא קול ענות חלושה. נשות התנועה הפמיניסטית בישראל, שעיקר פעולתן במשך השנה מתרכז בהצלת נפשות, הצלה ממש (תחנות עזרה לנשים מוכות, מרכז־סיוע לקורבנות־אונס, קו־חירום פתוח לנשים המופלות בשל מינן, חשיפת הטרדות מיניות במקום העבודה וגילוי־עריות, מרכז מידע לנשים בענייני בריאות ועוד ועוד) האמינו בתמימותן כי ביום ה־8 במרס, שבו קמות נשים בכל רחבי העולם להביע את הזדהותן עם מטרות התנועה, גם מקרב אלה ש־בשאר ימות השנה אינן נוטלות חלק פעיל במאבק, תישמע לפחות איזו בת־קול מקרב המשוררות והסופרות בישראל. אבל הקול לא נשמע. שום ושתי לא הופיעה כאן.

וכך לא ראיתי סופרות ומשוררות צועדות ברחוב דיזינגוף בחברת בנות מינן, לא פגשתי בהן בעצרות השונות, לא ראיתי אותן בתערוכות. גם מבית הסופר התל־אביבי (מדוע, אגב, בית הסופרים (מדוע, אגב, אגודת הסופרים?) — 60 שנה לאחר ייסודה של אגודת־הסופרים (מדוע, אגב, אגודת הסופרים?) — אשה דווקא, שולמית לפיד — אפילו משם לא נשמע שום קול. אולי משום שהמימסד הסיפרותי בישראל עודי נשלט, רובו ככולו, בידי גברים, שאפילו בעל הדימיון הפרוע ביותר לא יוכל לתאר לעצמו דברים ממין זה נאמרים בישראל של שנות החמישים, למשל.

הגיעו הדברים לידי כך שמה שהחל, לפחות בחלק מן המיקרים, כקריאה לעזרה וכביטוי של מצוקה, הולך ומתגבש כאופנה. כך נודע לנו השבוע מן העיתונות כי המחלקה לתיאטרון של אוניברסיטת תל־אביב מחשיכה שנה ב' מאוניברסיטת תל־אביב במחזה של האוסטרי פטר טוריני ציד עכברושים. בסוף, לפני המוות, הם גם מתפשטים כעירום מלא, קשה ומביך. פעם ראשונה שהמחלקה לתיאטרון באוניברסיטת ת"א מאשרת עירום כזה, בהיותו חלק בלתי־נפרד מהשקפת העולם של המחזה: האם יש חיים ותיקוה אחרי הזבל?"

אכן, שאלה מיטאפיסית נכבדה. ומה באמת דעתה של אוניברסיטת תל־אביב בנושא הנידון: יש או אין? כאמור, סימפטומים. ואין טעם לדרוש לגנאי סימפטומים. אבל לשים אליהם לב צריך גם צריך.

וכך, בנאיביות מצודדת ממש, מספרים לנו שחקני אותה הצגה כי ערכו את מרבית החזרות להצגתם ב„מיזבלה אמיתית."

„כולנו די התאהבנו במקום, כי מיזבלה היא לא דבר מכוער, אלא ראי מסויים של החברה, מצירה הבימאית, דורית ירושלמי." סוף ציטוט.

אל נלך שולל: הדברים על המיזבלה כראי החברה הם חלק מפיטפוט אופנתי, גם הוא מיובא ברובו. אבל באיזו מידה יש בהם — מעבר למחצות האופנתיות — גם ביטוי כן למה שמרגיש באחרונה לכנות בשם החוויה הישראלית?

לדעתי, יש ויש. עד כדי כך שאין בליבי כל ספק ששום תמונת מצב של התרבות הישראלית „נכון לעכשיו" לא תהיה שלמה בלי התייחסות למה שחיים נגיד הגדיר כ„אשפואטיקה", הפואטיקה והקסם של האשפה.

— על כל צורותיה השונות. כך מתעד אהוד מנור השמרני במילות פיזמוניו את התפעלותו משירי קעקע. כפי שהוא קורא להם, של „ה־